

Удосконалення методологічних підходів до розрахунків вартості страхування і фрахту в імпорті товарів на основі даних вантажних митних декларацій

М. Т. Микитенко,
кандидат технічних наук, старший науковий співробітник, заступник директора НПІ з науково-технічної діяльності, завідувач відділу;
М. В. Леснікова,
кандидат економічних наук, старший науковий співробітник;
І. І. Бойко,
економіст I категорії;
К. О. Пономаренко,
економіст I категорії;
НТК статистичних досліджень
Держкомстату України

Міжнародна торгівля посідає особливе місце в складній системі зв'язків між країнами світу. Вона опосередковує практично всі види та форми міжнародного співробітництва, включаючи спільну діяльність суб'єктів господарювання, міжнародний трансферт технологій тощо. У сучасних умовах через канали зовнішньої торгівлі проходить до 20% виробленої в світі продукції, і ця частка має тенденцію до зростання. Темпи розвитку світової торгівлі випереджають зростання виробництва. Виходячи з цього, особливої актуальності набуває подальше вдосконалення методології ведення статистики зовнішньої торгівлі товарами з урахуванням нових тенденцій у сфері міжнародної торгівлі, що уможливить міжнародні зіставлення обсягів зовнішньої торгівлі вітчизняних підприємств.

В економічній науці проблеми зовнішньої торгівлі висвітлено в працях багатьох вітчизняних вчених – С. Боринця [2], О. Василика [3], Ю. Василенка [4], І. Ємченка [6], А. Кредісова [12] та ін.

Переважаючий вплив на зовнішню торгівлю здійснюють загальні закони міжнародного бізнесу, з одного боку, і загальне середовище бізнесу в країні – з іншого. Виходячи з цього, особливої актуальності набуває подальше вдосконалення методології ведення статистики зовнішньої торгівлі товарами з урахуванням нових тенденцій у сфері міжнародної торгівлі, що уможливить міжнародні зіставлення обсягів зовнішньої торгівлі вітчизняних підприємств.

Зовнішньоекономічна діяльність кожної країни приводить до виникнення двох зустрічних потоків іноземної валюти: вхідного (наприклад, виручка від експорту продукції) та вихідного (наприклад, оплата імпорту). Інтегральним показником цих потоків є баланс міжнародних розрахунків, що являє собою співвідношення грошових вимог та зобов'язань, надходжень і платежів однієї країни щодо інших країн [2; 3; 4]. Основним видом балансів міжнародних розрахунків є платіжний баланс. На ньому ґрунтується узагальнена оцінка економічного стану країни, зокрема основні розрахунки вартості страхування і фрахту в імпорті товарів. Функціонально платіжний баланс відіграє роль макроекономічної моделі, що відображає операції, здійснені між національною економікою та економіками інших країн світу. На підставі фактичних даних про стан платіжного балансу міжнародними фінансовими установами, зокрема Міжнародним

валютним фондом, приймаються рішення про надання конкретним країнам фінансової допомоги для стабілізації платіжного балансу та подолання його дефіциту. Розробка і складання платіжного балансу є обов'язковою умовою для всіх країн – членів Міжнародного валютного фонду, вони базуються на єдиній методології відповідно до стандартної класифікації компонентів і структури зведеної інформації [10; 11].

Складання платіжного балансу в Україні ґрунтується на системі обліку операцій з нерезидентами під егідою НБУ, що доповнена даними статистичних обстежень від Державного комітету статистики України [5; 7; 8; 9]. Така система збирання інформації була започаткована в січні 1993 року. Згідно з нею, інформацію надають дві категорії респондентів: банки, які декларують здійснені протягом кожного місяця операції з нерезидентами, що проведені за дорученням клієнтів та від власного імені (форма № 1-ПБ), а також підприємства та організації, які відкрили рахунки в іноземних банках (форма № 2-ПБ) [10].

Мета статті – викладення результатів авторських напрацювань щодо перегляду існуючих методологічних підходів, концепцій і визначень для розрахунків вартості страхування та фрахту в імпорті товарів на основі даних вантажних митних декларацій (ВМД), які найбільш повно відповідають потребам численних користувачів, включаючи органи державної влади та управління, національні та міжнародні організації, дослідницькі установи.

Визначення вартості страхування і фрахту в імпорті товарів на основі даних ВМД окреслено в Інкотермсі. Інкотермс – це міжнародні правила тлумачення торгових термінів, які позначають міжнародні торговельні умови, що пов'язані з завантаженням, транспортуванням, розвантаженням і страхуванням товарів. Кожний термін визначає поділ ризику і відповідальності між покупцем та продавцем, інші умови, серед яких найбільш важливими є: забезпечення експортних та імпорتنих ліцензій, уточнення змісту і типу договірних документів, визначення строку, виду та умов страхування, упаковки товару, оплата операцій з перевірки та ін.

Інкотермс визначає права, обов'язки й відповідальність експортерів та імпортерів щодо здійснення платежів за поставлення товарів у міжнародних торговельних угодах. Докладну інформацію про Інкотермс надано в [1].

Зокрема, група С Інкотермсу включає такі умови: “Вартість і фрахт” – CFR; “Вартість, страхування і фрахт” – CIF; “Доставка сплачена до ...” – CPT; “Доставка та страхування сплачені до ...” – CIP.

За цими умовами продавець самостійно укладає договір перевезення, сплачує перевезення до вказаного у контракті місця прийому товару покупцем, а також повідомляє покупця про деталі відправлення й очікуваний час прибуття вантажу в узгоджене місце прийняття поставки. За контрактами, укладеними згідно з умовами групи С, продавець звільняється від відповідальності та ризику з моменту передачі товару перевізнику у своїй країні, хоча і здійснює витрати на доставку товару до країни покупця. Продавець зобов’язаний сплатити перевізнику всю вартість транспортування товару незалежно від того, чи фрахт повинен бути сплачений до відвантаження товару, чи сплата допускається після його доставки у місце призначення.

Термін “Вартість, страхування і фрахт” (CIF) означає, що продавець виконав постачання, коли товар перейшов через поручні судна в порту відвантаження. Продавець зобов’язаний оплатити фрахт судна для перевезення товару в зазначений порт призначення, але ризик втрати чи uszkodження товару, як і будь-які додаткові витрати, що виникають після відвантаження товару, переходять із продавця на покупця. Однак за умовами CIF, на продавця покладається також обов’язок придбання морського страхування на користь покупця проти ризику втрати й uszkodження товару під час перевезення. Отже, продавець зобов’язаний укласти договір страхування й оплатити страхові внески. Покупець повинен брати до уваги, що відповідно до умов CIF, від продавця вимагається забезпечення страхування лише з мінімальним покриттям. У випадку, якщо покупець бажає мати страхування з великим покриттям, він має або спеціально домовитися про це з продавцем, або сам ужити заходів стосовно додаткового страхування. За умовами CIF, на продавця покладається обов’язок з митного очищення товару для експорту. Цей термін може застосовуватися тільки під час перевезення товару морським чи внутрішнім водним транспортом.

Світовий товарообіг складається з суми вартості експорту та імпорту всіх країн світу (вартість усіх товарів, що перетинають державні кордони). Вартість світового експорту завжди менша (приблизно на 3–6%) за вартість імпорту на суму фрахту на страхування внаслідок того, що майже всі країни оцінюють експорт за цінами FOB (франко-борт до порту відвантаження; це означає, що продавець виконав постачання, коли товар перейшов через поручні судна в названому порту відвантаження), а імпорт більшості країн обліковується за цінами CIF, тобто $FOB < CIF$.

З 2001 р. (Наказ № 89 від 07.02.2001 р.) Держкомстатом України розроблено та запроваджено анкету з несуттєвого статистичного обстеження підприємств щодо вартості страхування і фрахту в імпорті товарів [10]. Згідно з методологією статистики зовнішньої торгівлі товарами, вартість імпорту фіксується у вантажних митних деклараціях за умови поставки CIF. Загальна вартість за умови поставки CIF складається з вартості

товару та всіх витрат з транспортування, страхування і фрахту.

Головним джерелом даних із зовнішньої торгівлі товарами є інформація Держкомстату, що базується на відомостях вантажних митних декларацій та звітах підприємств про товари, які не проходять митне декларування (риба, виловлена в нейтральних водах і продана за кордоном, товари, придбані в портах перевізниками тощо). Для цілей складання платіжного балансу ці дані коригуються за ступенем охоплення (неформальна торгівля) та класифікацію (перерахунок імпорту з цін CIF на ціни FOB, ремонт товарів) [9; 11].

Крім того, Держкомстат щорічно проводить вибіркове обстеження вартості товарів, що продаються на речових ринках країни. Національний банк використовує дані обстеження Держкомстату для оцінювання обсягів імпортової продукції в неорганізованому товарообігу на внутрішньому ринку для включення її в торговельний баланс. Для визначення обсягів експорту товарів, що не враховуються офіційною статистикою, використовуються дані та експертні оцінки країн – основних торговельних партнерів. Згідно з методологією складання платіжного балансу, вартість як експорту, так і імпорту товарів обліковується за цінами FOB, тобто у вартість товарів включаються витрати на їх транспортування до митного кордону країни-експортера, а також вартість навантажувальних робіт, що здійснюються на митному кордоні країни-експортера. Водночас за методологією складання торговельного балансу, що використовується Держкомстатом, імпорт обліковується за цінами CIF. Тому для формування статті “Імпорт товарів” платіжного балансу загальна сума імпорту зменшується на суму, що дорівнює вартості перевезення територією України та страхування вантажів. З 2003 року коригування вартості імпорту до цін FOB здійснюється з використанням даних вибіркового обстеження Держкомстату України щодо вартості страхування і фрахту в імпорті товарів та оцінки вартості транспортування туркменського газу. Експорт та імпорт товарів відображено в момент переходу права власності від нерезидентів до резидентів (або навпаки) за ринковими цінами. У більшості випадків це означає, що для оцінки операцій використовуються контрактні ціни або фактичні ціни на час здійснення операцій.

Розрахунки вартості страхування і фрахту в імпорті товарів виконуються за трьома розрізами: регіони України, країни світу, групи товарів за Універсальною класифікацією товарів зовнішньоекономічної діяльності (УКТЗЕД). Згідно з цим, підрядковий індекс i у наведених нижче формулах (1) – (4) позначає, залежно від аспекту розрахунків, поточний код регіону України, країни світу та групи товарів за УКТЗЕД, а n , відповідно, загальну кількість регіонів України, країн світу та груп товарів за УКТЗЕД. Генеральну сукупність складають заповнені особою-декларантом митні декларації за всіма розрізами дослідження.

Загальна вартість страхування і фрахту в імпорті товарів ($BC\Phi$) розраховується як різниця митної вартості товару, що імпортується (CIF), і його фактурної вартості (FOB) за формулою:

$$BC\Phi = \sum_{i=1}^n STFOB_i(K, D, E) - FSTFOB_i(K, D, E), \quad (1)$$

де $STFOB_i(K, D, E) - FSTFOB_i(K, D, E)$ – вартість страхування і фрахту в імпорті товарів.

де $STFOB$ – митна вартість товару, що імпортується (CIF) (гр. 45 ВМД).

$FSTFOB$ – фактурна вартість товару, що імпортується (FOB) (гр. 42 ВМД).

Тут і далі позначення K, D, E використовуються для грошових вимірників, відповідно, тис. грн., тис. дол. США, тис. євро.

Питома вага вартості імпорту ($ПВВІ$) в загальному обсязі вартості імпорту товарів розраховується за формулою:

$$ПВВІ_i = \frac{BI_i(K, D, E)}{\sum_{i=1}^n BI_i(K, D, E)} \cdot 100\%, \quad (2)$$

де BI_i – вартість імпорту.

Питома вага обсягу вартості страхування і фрахту ($ПВВС\Phi$) в загальному обсязі вартості страхування і фрахту за ознакою розраховується за формулою:

$$ПВВС\Phi_i = \frac{STFOB_i(K, D, E) - FSTFOB_i(K, D, E)}{\sum_{i=1}^n (STFOB_i(K, D, E) - FSTFOB_i(K, D, E))} \cdot 100\%, \quad (3)$$

Питома вага страхування і фрахту в вартості імпорту товарів ($ПВВС\Phi_i$) розраховується за формулою:

$$ПВВС\Phi_i = \frac{(STFOB_i(K, D, E) - FSTFOB_i(K, D, E))}{\sum_{i=1}^n BI_i(K, D, E)} \cdot 100\%. \quad (4)$$

Алгоритми розрахунків вартості страхування і фрахту в імпорті товарів на основі даних ВМД на базі викладених вище методичних положень для подальшої реалізації на ПЕОМ наведено на блок-схемах (рис. 1, 2, 3). Розробка програмного забезпечення може спиратися на використання відомих систем управління базами даних типу Fox Pro, CLIPPER, Access для Windows та ін.

За результатами проведених розрахунків за формулами (1) – (4) було побудовано таблиці розподілу вартості страхування і фрахту в імпорті товарів за товарною та географічними структурами. В табл. 1 наведено результати обчислення значення вартості страхування і фрахту в імпорті товарів за регіонами України (у тис. грн.).

Таблиця 1

Розподіл обсягів вартості страхування і фрахту в імпорті товарів за регіонами України за квітень–червень 2007 року

Назва регіонів	Вартість імпорту, тис. грн.	Питома вага імпорту, % до його загальної вартості	Вартість страхування і фрахту, тис. грн.	Питома вага страхування і фрахту, % до їх загальної вартості	Питома вага страхування і фрахту, % до вартості імпорту
Україна	37264698,49	100,00	1336976,95	100,00	3,59
АР Крим	206301,40	0,55	12214,68	0,91	5,92
Вінницька обл.	273028,02	0,73	45702,57	3,41	16,73
Волинська обл.	777792,20	2,09	30609,40	2,29	3,93
Дніпропетровська обл.	3933954,19	10,55	109613,29	8,19	2,78
Донецька обл.	2842947,15	7,63	86245,39	6,45	3,03
Житомирська обл.	258681,32	0,69	12546,72	0,94	4,86
Закарпатська обл.	1245586,71	3,34	17291,41	1029	1,38
Запорізька обл.	2467012,61	6,62	106235,04	7,96	4,31
Івано-Франківська обл.	643138,23	1,73	38787,35	2,9	6,03
Київська обл.	2053116,11	5,51	89890,04	6,72	4,37
Кіровоградська обл.	109545,58	0,29	1705,01	0,13	1,55
Луганська обл.	990761,10	2,65	59899,57	4,46	6,03
Львівська обл.	995180,74	2,67	52830,15	3,95	5,3
Миколаївська обл.	519736,72	1,39	23695,39	1,77	4,55
Одеська обл.	1737461,58	4,66	76769,53	5,74	4,41
Полтавська обл.	685682,58	1,84	15333,61	1,15	2,24
Рівненська обл.	307849,86	0,83	10654,21	0,8	3,47
Сумська обл.	278180,89	0,74	14312,18	1,07	5,14
Тернопільська обл.	121493,28	0,32	8918,11	0,67	7,34
Харківська обл.	1808383,09	4,85	45413,14	3,4	2,51
Херсонська обл.	159491,99	0,43	17035,72	1,27	10,67
Хмельницька обл.	255179,17	0,68	7110,78	0,53	2,78
Черкаська обл.	366959,25	0,98	49784,510	3,72	13,56
Чернівецька обл.	111814,65	0,3	9762,62	0,73	8,72

Назва регіонів	Вартість імпорту, тис. грн.	Питома вага імпорту, % до його загальної вартості	Вартість страхування і фрахту, тис. грн.	Питома вага страхування і фрахту, % до їх загальної вартості	Питома вага страхування і фрахту, % до вартості імпорту
Чернігівська обл.	208621,4	0,56	7550,71	0,56	3,61
м. Київ	13335733,58	35,79	334612,89	25,03	2,51
м. Севастополь	27046,08	0,07	2267,16	0,17	8,37
Підприємства, що звітують Держкомстату України	30661,81	0,08	7782,48	0,58	25,32
Невизначена адміністративна територія	513357,18	1,38	42403,29	3,17	8,26

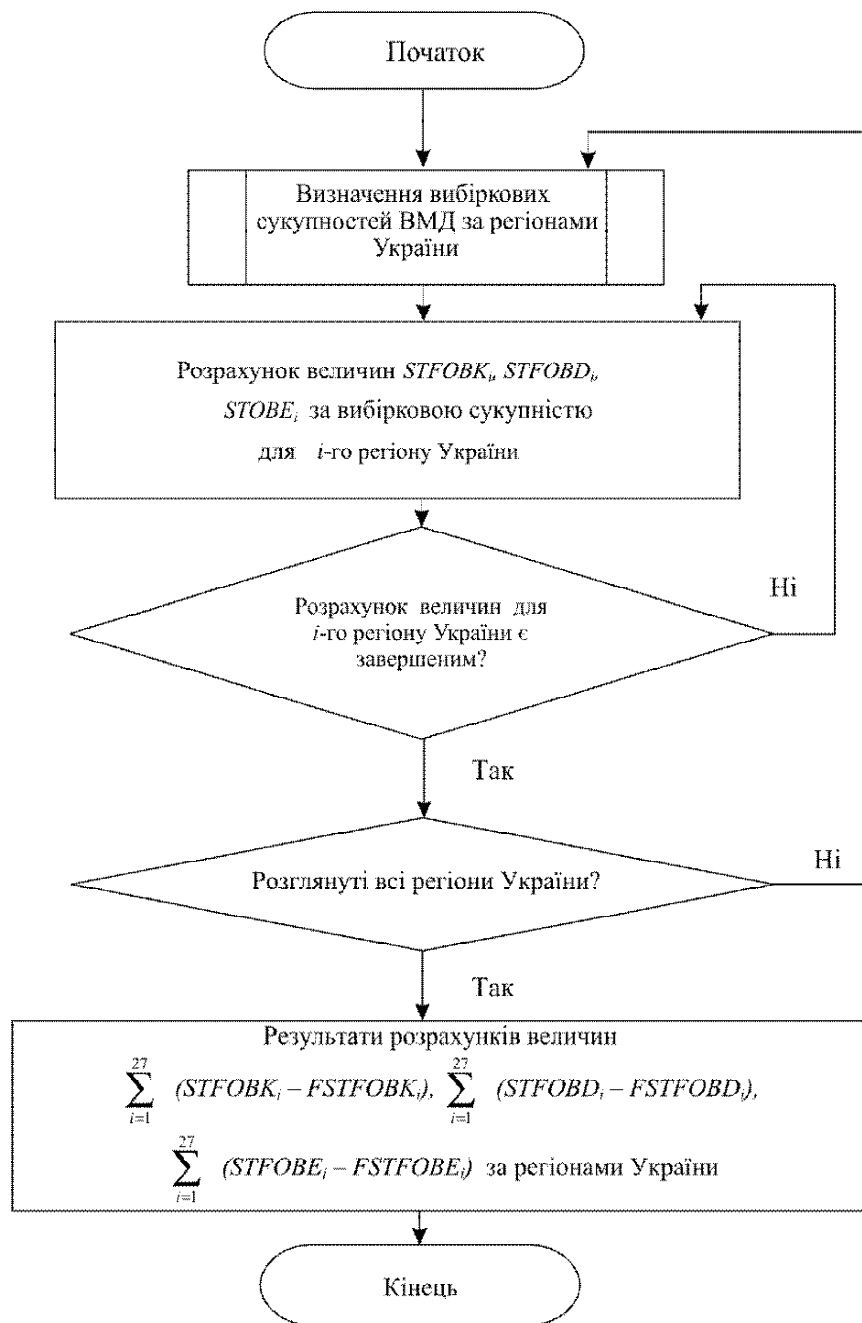

Рис. 1. Алгоритм розрахунку вартості страхування і фрахту в імпорті товарів за регіонами України

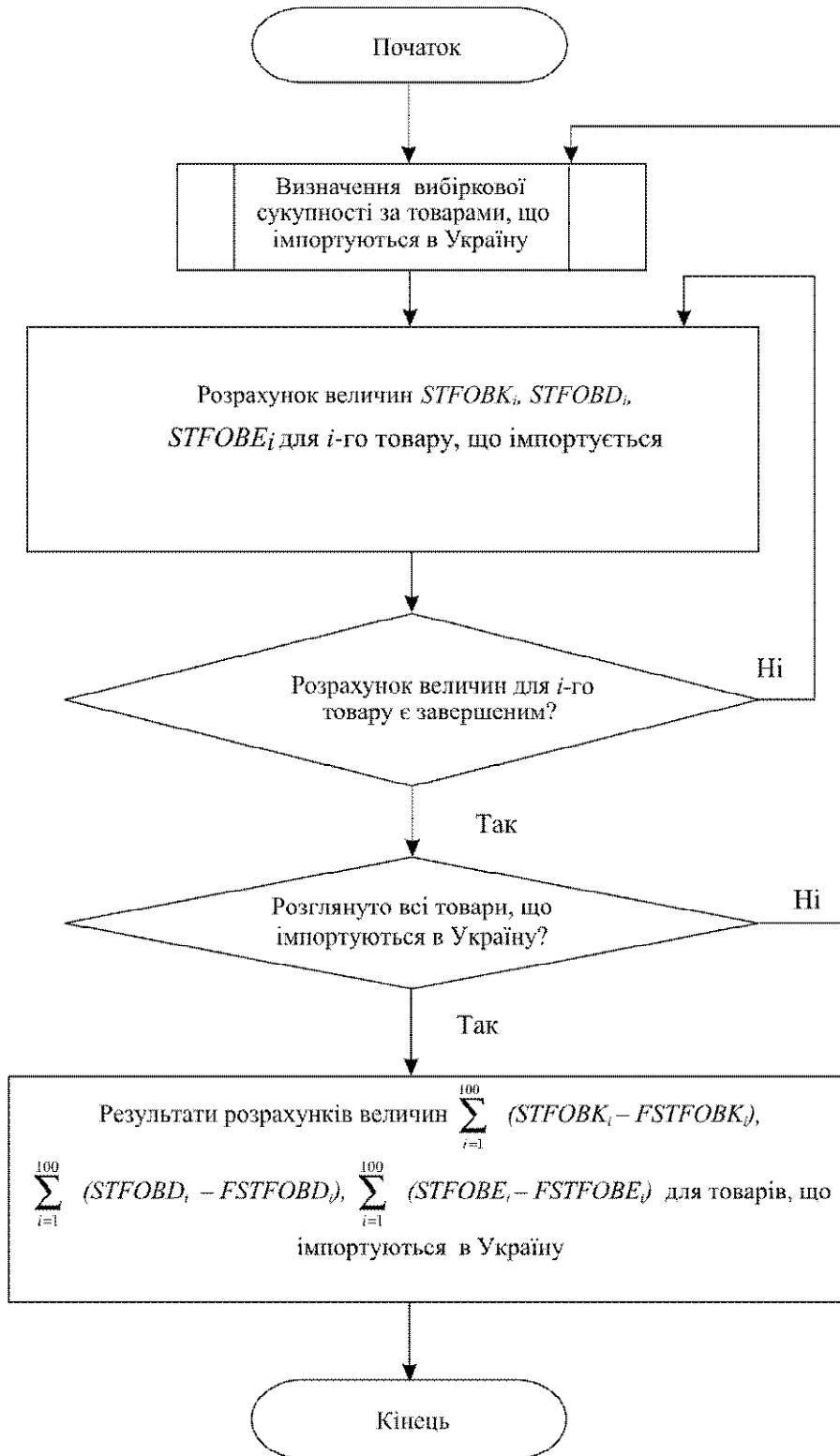

Рис.2. Алгоритм розрахунку вартості страхування і фрахту в імпорті товарів за структурою товарів, що імпортуються в Україну

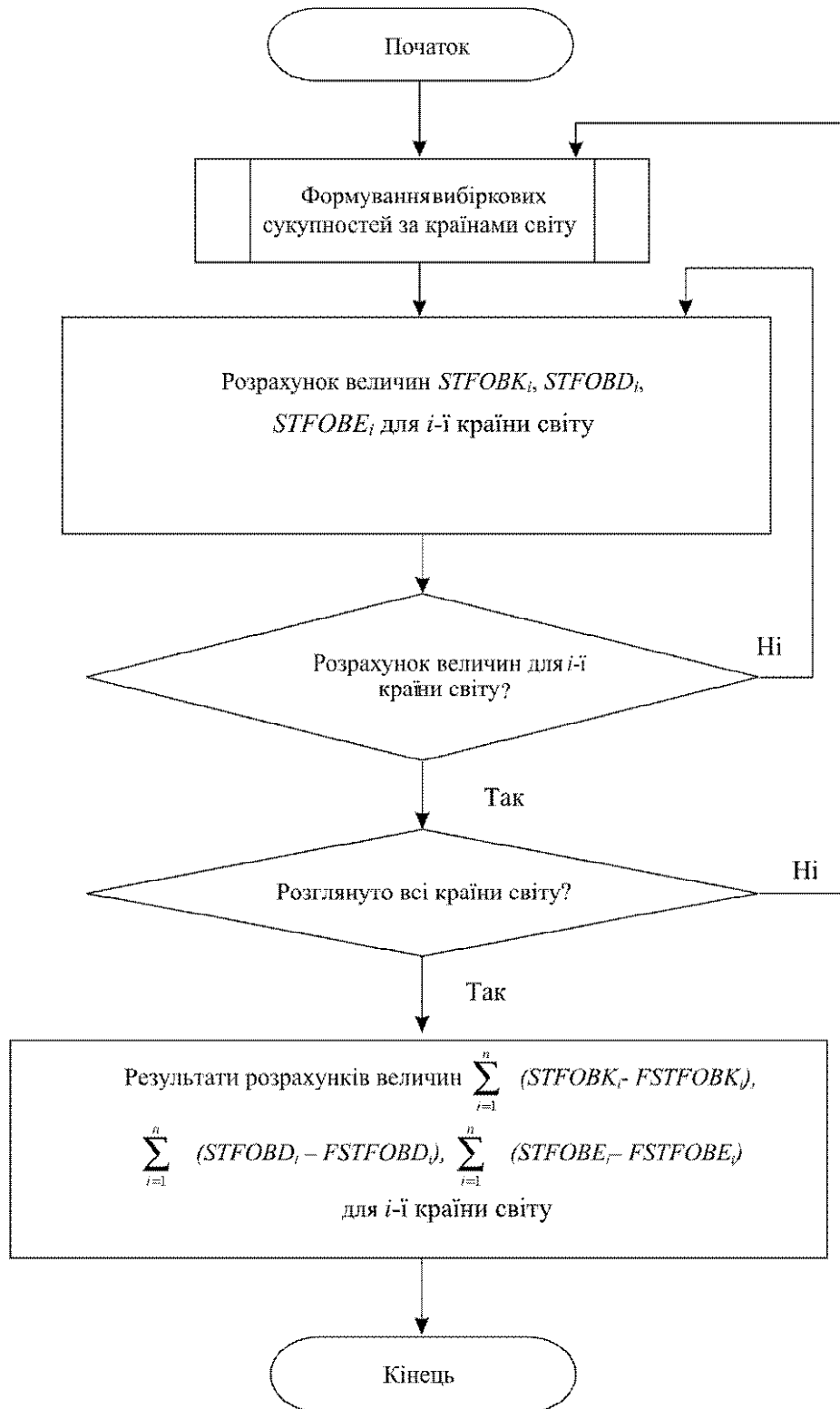

Рис. 3. Алгоритм розрахунку вартості страхування і фрахту в імпорті товарів за країнами світу

Наведені вище методологічні положення значною мірою враховують накопичений Україною та іншими країнами світу досвід розрахунку вартості страхування і фрахту в імпорті товарів, результати проведення

порівняльного аналізу даних про зовнішню торгівлю України з країнами світу та забезпечують міжнародну порівнянність статистичних даних за групами товарів та географічною структурою.

Список використаних джерел

1. “Incoterms 2000” [Електронний ресурс] // Міжнародна торговельна палата. — № 560. — вересень 1999. — Режим доступу : www.proagro.com.ua/sprav/incoterms
2. Боринець С. Міжнародні валютно-фінансові відносини : [підруч.] / Боринець С. — К. : Знання, 2000. — 305с.
3. Василик О. Д. Державні фінанси України : [підруч. для вузів] / Василик О. Д. — К. : Вища школа, 1997 — 383 с.
4. Василенко Ю. В. Зовнішня торгівля України: чинники, моделі, тенденції / Василенко Ю. В., Василенко Д. Ю. — К. , 2007. — 345 с.
5. Єременко О. Кредитна діяльність Міжнародного валютного фонду / О. Єременко, Ю. Ковбасюк // Вісник НБУ. — 1999. — № 3 — С. 58—62.
6. Ємченко І. В. Митне регулювання ЗЕД: (Митні платежі) : [Навч.-метод. посіб. для студ. спец. “Товарознавство і експертиза в митній справі”] / Ємченко І. В., Устінова І. І. — Львів : Укоопспілка ; Львів. комерц. академія, 2006. — 207 с.
7. Закон України “Про Єдиний митний тариф” від 15.04.2008 р. № 273-VI [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://vobu.com.ua/ua/about/newsarchive/article>
8. Закон України “Про зовнішньоекономічну діяльність” від 16.04.1994 р. № 959-XII // Відомості Верховної Ради України. — 1991. — № 29. — Ст. 377.
9. Митний Кодекс України від 11.07.2002 р. № 92-IV [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?page=9&nreg=92-15>
10. Методологічні положення статистики зовнішньої торгівлі України товарами // Методологічні положення зі статистики / [за ред. О. Г. Осауленка] ; Держкомстат України. — К. : ІВЦ Держкомстату України, 2006. — Вип. 2. Т. 2. — 2006. — С. 130—157.
11. Руководство по платежному балансу. — [5-е изд.]. — Нью-Йорк : Международный валютный фонд, 1993. — 250 с.
12. Управління зовнішньоекономічною діяльністю : [навч. посіб.] / [під ред. А. І. Кредісова]. — К. : Віра-Р, 2001. — 632 с.

Панорама методів рейтингового оцінювання та використання їх у статистиці фінансів підприємств

В. С. Михайлов,
доктор економічних наук,
директор НДІ статистики
НТК статистичних досліджень;
О. Б. Хотетовська,
директор Полтавської філії ДАСОА

Достовірна, своєчасна і повна інформація необхідна для підготовки та прийняття управлінських рішень на всіх рівнях. Це справедливо як для власника, управлінські інтереси якого визначаються його бізнесом, так і для державних інституцій, що мають забезпечувати управління економікою в розрізі галузей (видів діяльності), регіонів та країни у цілому. Особливо велику цінність становить інформація для органів державного управління та місцевого самоврядування, оскільки, спираючись на неї, вони мають обґрунтовувати рішення у сфері інвестиційної, грошово-кредитної, бюджетної, податкової політики, а також в інших важливих галузях життєдіяльності держави й суспільства. Обґрунтування управлінських рішень в економічній сфері неможливе без широкого використання інформації про фінансовий стан підприємств, а визначальним показником фінансового здоров'я держави в цілому та її регіонів є фінансовий стан суб'єктів господарювання.

Одержання достовірної і повної інформації про важкий фінансовий стан є досить складним завданням для кожного підприємства. Основним джерелом таких даних є фінансова звітність суб'єкта господарювання, що відображає на визначену дату, чим дане підприємство володіє та за рахунок яких джерел сформована його власність. Ще більш складним є таке завдання в масштабах країни. Тому, відповідно до Закону України “Про державну статистику”, Закону “Про внесення змін до “Закону України про державну статистику”, органи державної статистики мають здійснювати збирання, узагальнення й обробку статистичних даних про фінансову звітність підприємств. Вимоги до фінансової звітності, її складу та способів побудови визначені в національних Положеннях (стандартах) бухгалтерського обліку.

Фінансовий стан підприємства має багато аспектів. Так, кредитора цікавить, в першу чергу, ліквідність активів підприємства, а власника – рентабельність вкладеного капіталу. Тому залежно від цілей дослідження фінансового стану використовую-